

tanította az USA-ból átszivárgó német háborús bűnösök fiainak és a rabszolgák unokáinak.

A közép-amerikai színes kavalkádban fölbukkan egy magyar feltaláló-fűszeres is, aki igen nagy élet-tapasztalattal rendelkezik. Efféle életigazságokat szögez le: „A magyarokat nem érdekli a szerzés. Elmulatják, játéknak tartják csak az életet.”

A kisregény utolsó része a lepárlódott életigazságokat sorakoztatja egymás mögé, melyekről valóban nem lehet vitatkozni. „A munkám lefoglalt, a diákokat szerettem. Mégsem találtam a helyem. A helyem! Hiszen a szavakat sem találom,... (...) Folytassam? Abbahagyjam?”

A múlt képei villódnak kibontatlanul a továbbiakban. Miért is bontaná ki Ferdinandy, hisz ezek lepecsételt, hatalmas emlékdobozok, amelyekkel

nem feltétlen fontos újratalálkozni – ha leütjük róluk a plombát, ránk zúdul egy egész élet.

Egy nap jött a hír, hogy a fűszeres meghalt. Úgy tűnik, az ember halálában is tud meglepetést okozni:

„Megálltam a ravatal előtt, és azt hittem káprázik a szemem. Gondosan fésült ősz hajú úr pihent a koporsóban: coronel Szabó. Egy magyar úr. Szabó ezredes.”

Az író tudja, hogy a túlélés magunkra kényszerítése mint egyetlen út, hatalmas lelkierőt, akaratot igényel, de fölvanhat még a láthatár közelében olyasmi, amiről nem tudjuk, mi is igazán, és mit tartogat számunkra az a jelenés. „És kezdődhetne minden előlről. Kezdhethém visszasírni az évet, amikor – két tűz között – zavartalanul körmölhettem a penzumomat.”

Stanczik-Starecz Ervin

A művészettől a tudományig, avagy: ahol véget érnek a nyomok a Fehérlófiában *Fehérlófia*. Hoppál Mihály szerk. Európai Folklor Intézet – Magyar Napló Kiadó – FOKUSZ Egyesület. Budapest, 2019.

A népköltészeti alkotásokban gazdag kultúrában nevelkedett magyar olvasó számára ismeretes, hogy a *Fehérlófia* egy *mese*. A mesék rengetegében egy önálló *mesetípus*. Olyan mesetípus, amelynek különféle variánsai egész Európában és Ázsiában ismertek, és mint ilyen, a nemzetközi folklorisztika által kialakított mesekatalógusban is számon tartják, és pedig az AaTh 305/A típuszám alatt. A *Fehérlófia* egy *hősmese*. Ez pedig nemcsak a mese egyébként sem egyszerű szüzséjének, a cselekmény tartami kivonatának a megfogalmazását bonyolítja meg, hanem a mesekutatók dolgát is, merthogy a hősmese: *mitikus mese*. A mitikus mese hőse állatostól származik (ló, juh, medve stb.), a táltosok tulajdonságaival rendelkezik, nagyszabású hőstetteket visz végbe (égitesetek visszaszerzése, emberfeletti erejű és képességű ellenfelek legyőzése, égig érő fa megmászása stb.), eme attribútumai révén pedig szorosan kapcsolódik a *mitoszhoz*, a *világképhez*, olykor a *valláshoz*. Ez a műfaji kapcsolódás és tartalmi átfedés azonban cseppet sem egykönnyen megválaszolható (irodalomtör-

téneti, néprajzi, kultúr- és vallástörténeti) kérdéseket vet fel. Mi több, a mesetípus kutatása során alkalmazott módszerek sokfélesége akár egymásnak ellentmondó eredmények és elméletek megfogalmazásához is vezethet.

A *Fehérlófia* tehát egyfelől egy rendkívül izgalmas történet, gyönyörűséges nyelvbe foglalt mese, azaz: népköltészet, tehát művészet, másfelől egy rendkívül izgalmas, a mindenkori embert érintő kérdéseket megjelenítő mitikus világ, egykor volt kultúrák világképét tükröző „nyelvemlék”, a tudományos kutatás fontos „tárgya”. Kérdés persze, hogy az ember(iség) felnőhet-e lelkileg a tudomány „vívmányaihoz”, a mesekeletkezés törvényszerűségei és a tudományművelés törvényszerűségei megfeleltethetőek-e, megfeleltetendőek-e egymásnak? Rendezhető-e a művészet és a tudomány viszonya? Lehetséges-e egyáltalán valamiféle egység a művészet és a tudomány között, akkor, ha – Szergej Zaligin nyomán – elfogadjuk azt, hogy a „tudomány feltárja a tényt, anélkül, hogy tk. viszonyt létesítene vele, a művészet viszont feltárja a tényhez való viszonyt, de nem magát a tényt.”

A fenti kérdések nyomán értékelhető csak igazán méltóképpen A nemzeti kultúrtörténet kincsestára

című sorozat első kiadványa, a *Fehérlófia* kötet, amely a fentiekben taglalt kettősséget (művészet, tudomány) egyforma hangsúllyal jeleníti meg. A Hoppál Mihály szerkesztésében összeállított kiadvány a mesetípus hét változatát, továbbá – a szerkesztői bevezető és utószó mellett – három tanulmányt tartalmaz. A tuva, kirgiz, burját mongol és nogáj mesét Somfai Kara Dávid, a kazak mesét Buda Ferenc, a halha mongol mesét pedig Kara György fordította. A mesetípus kiválasztását, valamint a mesék válogatásának szempontjait Hoppál Mihály a következőkben fogalmazza meg: „A Fehérlófia mesetípus azért érdekes, mert olyan keleti párhuzamai ismertek ennek a mesének, amelyek világosan mutatják, hogy a népmeseanyag is felhasználható őstörténeti következtetések levonására (...), a magyar Fejrlúfija szöveg egyes motívumai pontról-pontra megjelennek a távolkeleti, velünk rokon török nyelvű népek meseanyagában”. A magyar néphagyomány, népköltészet, néphit egyes elemeinek „keleti párhuzamaira” vonatkozó kérdések sora hosszú évtizedek óta kíséri és kísérti a tudományos kutatásokat, és nem kétséges, hogy ez a jövőben sem lesz másként. A mesetípus keleti eredetét Solymossy Sándor már 1932-ben felvetette, amit akkor azzal indokolt, hogy „sehol Európában nem ismerik”, de megvan keleten „ugor és turk rokonnépeinknél”, „feltétlenül onnan kellett egykor magunkkal hoznunk”. Benedek Katalin a folklorisztika minden fontos kérdésére kitérő meseelemző tanulmányából azonban kiderül, hogy a későbbi nemzetközi kutatások a *Fehérlófia* némely alapmotívumát, pl. a medvétől származó hős motívumát Európa nyugati részében már a 8. századból feljegyezték (ld.: óangol: Beowulf; német: Johann der Bär, Hans Bär, Hano-seber; dán: Bjornore, Hans Bjornson; francia: Jean de l'ours, Jean l'Ourson; olasz: Giovanni dell Orso; spanyol: Ivan de l'os). A jelenséget tovább bonyolítja,

hogy a magyar néphitkutatók a 20. század második feléből is jegyezték fel lóóstól való származás emlékét őrző hiedelem-elbeszéléseket, ami újabb, a nemzetközi mesei motívumok kérdésénél lényegesen problematikusabb szállal vezeti vissza a *Fehérlófiát* Földünk keleti térfelére. Somfai Kara Dávid tanulmányából például kiderült, hogy a „mesetípus az egyik legerjedtebb szüzsé Euráziában (...) vagyis Mongóliától egészen a Kárpát-medencéig szinte mindenhol megtaláljuk (...) a kirgizek között eposz formában is”. (Érdekes, hogy a *Fehérlófia* kifejezéssel/névvel a szerző nem találkozott.) Hogy a *Fehérlófia* típusú hős nemcsak belső-ázsiai mesékben jelenik meg, de az asztrális mitológiában – egészen konkrétan a Göncölszekér csillagkép kialakulásáról szóló elbeszélőhagyományban – is fontos szerepet játszik, azt Birtalan Ágnes tanulmányából tudjuk meg. A mesetípus sajátosságai szempontjától ennél talán lényegesebb információ az, hogy az állat alakú szülőktől származó hős számos mongol nép eredettörténetében megtalálható. A kérdés további taglalását ezen a helyen felfüggesztjük, bátorítva a téma iránt érdeklődőket arra, hogy Benedek Katalint idézve: a keleti emléknymok felderítéséhez szükséges „részletekbe menő kutatásokat” végezzék el, nem törődve azzal a veszéllyel, hogy a nemzetközi ismertségnek örvendő *Fehérlófia* keleti és nyugati nyomai egyaránt a megszűni ismeretlenben vezetnek és/vagy tűnnek el.

A mi *Fehérlófiánk*knak van még egy titka, amiről eddig nem esett szó. A kötetben közreadott, Kun Kovács László által gyűjtött magyar változat kiváló példa annak illusztrálására és igazolására, hogy a népköltészet „nyelve” *verbális művészet*. Mesénk a nyelv extatikus „képességének” ritka megjelenítője, nemzeti kultúránk kincsestárának egyedi gyöngyszeme.

Iancu Laura

Látogasson el a Magyar Napló webáruházába, ahol kedvezményes áron vásárolhatja meg kiadványainkat:

Vers • Próza • Dráma • A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára • Nyitott Műhely albumsorozat
Mesekönyvek • Németh László irodalomtörténete • Ismeretterjesztő könyvek • Műfordítások
Művészeti albumok • Szociográfia • Irodalomtörténet, tanulmány, esszé • Antológiák

► www.magyarnaplo.hu